

ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ В ІННОВАЦІЇ

Для України одним з основних національних інтересів є насичення внутрішнього і зовнішнього ринків конкурентоздатною продукцією, передовими, зокрема, інформаційними технологіями. Включення промислового комплексу України до світової економічної системи також зумовлює необхідність оновлення та модернізації національної економіки на інноваційній основі. Світовою практикою вже доведено велику значимість для затвердження інноваційної моделі розвитку економіки процесу створення привабливих і стабільних умов інвестування в інноваційні проекти.

«Економічне диво», про яке мріють державні і політичні діячі багатьох країн світу, — це не фантазія, а творчий процес, що відбувається за допомогою надання необхідних і привабливих умов для інвестування в науково-технічний розвиток, тобто — в інновації. При цьому актуалізується проблема законодавчого забезпечення в Україні мінімізації прогалин державного регулювання стосовно стимулювання інвесторів, які направляють свої ресурси в інновації.

Поняття «інновації» легалізовано у Законі України «Про інноваційну діяльність». Ними визнаються новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери [1, ст. 1].

При високому ступені економічних ризиків при втіленні інновацій у сучасних умовах розвитку економічної системи України виникла нагальна потреба заохочення суб'єктів інноваційної діяльності компенсаційними заходами подолання нерозвиненості національного ринку, аби мінімізувати внутрішній ризик у фінансовій і виробничій діяльності суб'єктів інвестування в інновації. Зазвичай у правових дослідженнях йдеться про такі стимули, як надання допомоги та/або підтримки на адресу недержавних суб'єктів господарювання з боку суб'єктів організаційно-господарських повноважень. При цьому по-

трібно більш детально вивчати весь спектр питань зазначеної багатовекторної проблематики.

Ціллю статті є обґрунтування доцільності подальшої деталізації проблематики законодавчого забезпечення стимулювання інвестицій в інновації, яка недостатньо глибоко розробляється в сучасних дослідженнях.

У концепції Господарського кодексу України було закладено важливу ідею щодо зміцнення акценту на правовому стимулюванні інвестицій в інновації. В. К. Мамутов [2], О. П. Подцерковний [3] та інші розробники зазначеної концепції критично ставляться до підходу законодавця відносно стимулювання власно самих інновацій, як це відображено в Законі України «Про інноваційну діяльність».

Стан вивченості даної проблеми наукою господарського права можна охарактеризувати як неадекватний його затребуваності практикою інвестування. І хоча Ю. Є. Атамановою [4], Д. Є. Висоцьким [5], О. М. Давидюком [6] та іншими було обґрунтовано деякі пропозиції з розширення переліку ознак, за якими здійснюється відбір інноваційних проектів для їх подальшого інвестування, однак ґрунтовних розробок досі обмаль, аби суттєво змінити діюче законодавство.

Законоположення, які втілюють зазначену В. К. Мамутовим і О. П. Подцерковним ідею, частково знайшли закріплення в Господарському кодексі України. Внаслідок цього в Кодексі інноваційною діяльністю у сфері господарювання визнається діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм із тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя [7, ст. 325].

Також із врахуванням актуальності цієї ідеї для практики було означено форми інвестування інноваційної діяльності, якими є: державне (комунальне) інвестування, що здійснюється органами державної влади або органами місцевого самоврядування за рахунок бюджетних коштів та інших коштів; комерційне інвестування, що здійснюється суб'єктами гос-

подарювання за рахунок власних або позичкових коштів з метою розвитку бази підприємництва; соціальне інвестування, що здійснюється в об'єкти соціальної сфери та інших невиробничих сфер; іноземне інвестування, що здійснюється іноземними юридичними особами або іноземцями, а також іншими державами; спільне інвестування, що здійснюється суб'єктами України разом з іноземними юридичними особами чи іноземцями [7, ч. 2 ст. 326].

У Законі про інвестиційну діяльність при визначенні інноваційної діяльності також зміщується акцент у бік визнання її формою інвестиційної діяльності. Як визначено в Законі, інноваційна діяльність як форма діяльності інвестиційної здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу. Ця форма містить у собі: випуск і поширення принципово нових видів техніки і технологій; прогресивні міжгалузеві структурні зрушення; реалізацію довгострокових науково-технічних програм; фінансування фундаментальних досліджень для забезпечення якісних змін продуктивних сил; розробку і поширення нових ресурсозберігаючих технологій, призначених для поліпшення соціального й екологічного стану виробництва [8, ст. 3].

Але в Законі «Про інноваційну діяльність» стимули спрямовані на підтримку інновацій безвідносно визнання їх залежності від статусу суб'єкта інвестування та його спроможності до реалізації інноваційних пропозицій [1, ст. 17], що не сприяє досягненню адекватності господарського законодавства потребам суспільства щодо заохочення інвесторів на національний ринок інновацій.

Аналіз стану науково-технічного розвитку базових галузей економіки засвідчує неефективність державної підтримки інноваційної діяльності в нашій країні.

Так, при збільшенні протягом 2000–2007 років обсягу фінансування з державного бюджету технологічних інновацій майже у 19 разів (з 7,7 *млн* до 144,8 *млн грн*), щорічного обсягу виконаних наукових і науково-технічних робіт у 3,4 рази (з 1978,4 *млн* до 6700,7 *млн грн*) зменшилася частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі промислової продукції з 6,8 до 6,7 %, частка підприємств, які провадили інноваційну діяльність — у 1,27 рази (з 18 до 14,2 %) та кількість освоєних такими підприємствами інноваційних видів продукції — в 6 разів (з 15323 до 2526) [5, с. 3]. Науковцями виявлено низку факторів, що негативно впливають на розвиток інноваційної діяльності та підприємницьке середовище, створюючи перешкоди запровадженню інновацій у виробництво, послуги, проекти.

Серед найбільш відомих дослідники називають: розбалансований податковий режим, ути-

кання з боку місцевої влади і контролюючих органів, великий обсяг тіньових угод, за якими відбувається формування майнової основи господарювання, а також — відсутність дієвої державної підтримки та допомоги як ефективних стимулів інноваційної діяльності при комерційному та державному (комунальному) інвестуванні.

Підвищення ефективності державної підтримки інноваційної діяльності пов'язано з реформуванням діючого законодавства, вважає Д. Є. Висоцький. Незважаючи на прийняття за останні роки достатньо великої кількості нормативно-правових актів, більшість проблем теоретичного та практичного характеру у сфері правового забезпечення інноваційної діяльності залишаються не вирішеними, а законодавчі норми — нечіткими та неузгодженими [5, с. 4].

Водночас завдяки тому, що Господарський кодекс України увібрав у себе комплекс норм, об'єднаних у главу «Правове регулювання інноваційної діяльності» (ст. 325–332 ГК), отримуємо потенціал впливу на ті організаційно-господарські відносини, в яких науково-технічні розробки повинні «перерости» в сучасну конкурентоспроможну продукцію. З сенсу підзаконних нормативних актів про державну реєстрацію інноваційних проектів при державному (комунальному) інвестуванні слідую, що одним з необхідних документів, які представляються із заявкою на реєстрацію, є бізнес-план.

Бізнес-планування за окремими проектами підприємств зазвичай обмежується метою переконання інвестора в економічній ефективності проекту. Вказаною ціллю обумовлена загальна структура бізнес-плану реалізації проекту. Вона містить у своєму складі приблизно такі реквізити: Резюме (короткий виклад результатів усіх досліджень і розрахунків), Опис суб'єкта господарювання, який має намір залучити інвестора, Опис ринку, на якому він діє, Опис власне проекту і його цілей, Технічну сторону проекту, Додатки (паспорт суб'єкта господарювання, додаткова й уточнююча інформація).

При тому, що саме бізнес-план є тим документом, на основі якого інвестор приймає рішення про фінансування проекту, юридичного обґрунтування необхідності застосування бізнес-плану як елемента інвестиційної угоди не має відображення ані в Цивільному кодексі України, ані в Господарському кодексі. З концепції останнього неважко углядіти доцільність розміщення норми про бізнес-планування саме в Господарському кодексі України. Внаслідок того, що у ст. 346 Господарського кодексу України можна спостерігати згадку про: «техніко-економічне обґрунтування кредитного заходу і розрахунок економічного ефекту від його реалізації» [7, ст. 346], напрошується висновок, що бізнес-план проекту значно ширше поняття, ніж техніко-економічне його обґрунтування. Тому

для отримання гарантії державної фінансової підтримки інноваційного проекту необхідно деталізувати зміст положень про бізнес-планування.

Досягнення адаптації норм господарського законодавства до вимог стимулювання інвестицій в інновації шляхом закріплення положення про бізнес-планування в Господарському кодексі України дозволяє довести судження про такий напрям рекодифікації господарського законодавства, як запровадження заходів стабілізації організаційно-майнових зв'язків інвестора з підприємством-реципієнтом при об'єднанні майна, перерозподілі їх активів, кредитуванні тощо.

У цьому зв'язку саме ст. 326 Господарського кодексу України, яка має назву «Інвестування інноваційної діяльності», варто доповнити наступною редакцією: «З метою забезпечення стабільних умов інвестування інноваційної діяльності пріоритет у наданні інвестиційного ресурсу для запровадження інноваційних технологій, продукції або послуг, а також організаційно-технічних рішень надається тим суб'єктам господарювання, які здійснюють бізнес-планування своєї діяльності й отримують інвестиційні ресурси для збільшення її обсягів, освоєння потужностей, втілення новітніх технологій економного та ефективного використання організаційно-майнових ресурсів». Розмістити її слід у новоствореній частині четвертій ст. 346 ГКУ.

За базовий критерій напрацювання наукових засад запровадження такої норми слід обирати комплексний і економічно-правовий підхід, а також метод утворення функціонально-цільових підсистем в системі господарського законодавства, які розроблено В. К. Мамутовим, Г. Л. Знаменським та ін.

Як правило, усі проекти, що вимагають залучення коштів інвесторів, зводяться до декількох типів: розширення вже існуючого виробництва; диверсифікованість (випуск ще одного виду продукції, послуг); перехід на випуск зовсім нового виду продукції, послуг. Наприклад в АРК є позитивний досвід комерційного інвестування в господарське використання курортної інфраструктури (канатної дороги «Малые Крымские горы»), коли всі вищезазначені найвагоміші елементи економічно-інноваційного проекту були розміщені у складі бізнес-плану. Так, в м. Ялті за власною інноваційною програмою інвестора відкрито перший на пострадянському просторі навчальний центр з експлуатації канатних доріг. Тим самим популяризується вся курортна інфраструктура Південного Берегу Крима, м. Ялти та їхніх рекреаційних ресурсів, на що влада не витрачає кошти, а від реалізації інноваційного проекту йдуть надходження у міський бюджет.

Це свідчить про доцільність напрацювання стратегії досягнення конкурентності рекреаційно-

територіальних об'єктів разом — інвесторами, суб'єктами інноваційної діяльності, органами місцевої влади як суб'єктами надання фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва.

Відомо, що важелі правового забезпечення інноваційних проектів є похідними від завдань реалізації вимог стосовно поступального розвитку промислового комплексу України в сучасних умовах. Тому деталізації потребує таке наукове завдання, як з'ясування шляхів досягнення конкурентоспроможності промислового комплексу України за умови, що галузь суднобудівної промисловості без державної підтримки втрачає конкурентоздатність.

У ч. 1 ст. 328 ГК України закріплено, що держава регулює інноваційну діяльність, виходячи з її визначення необхідною складовою інвестиційної і структурно-галузевої політики [7, ч. 1 ст. 328]. Однак мораторій на спеціальний режим господарювання, що був передбачений Законом України «Про заходи державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні», поставив під погрозу збереження суднобудування в Україні як цілісного виробничого комплексу.

В умовах, коли світова урядова підтримка суднобудівної промисловості використовує такі кошти, як: прямі субсидії (7–9 % контрактної вартості судна); дешеві кредити, прискорену амортизацію, податкові пільги (відстрочка, списання, безподаткові резервні фонди); державне замовлення на побудову військових і торговельних судів; урядову участь або націоналізацію; допомога в реконструкції суднобудівних компаній, в Україні не приходить прогнозувати розвиток суднобудівної промисловості як конкурентоздатного сегмента національної економіки.

Водночас при хронічному недофінансуванні наукової діяльності, у період з 2007 по 2011 р. були витрачені бюджетні кошти на організацію інноваційного проекту «Розробка малогабаритної гідроакустичної станції висвітлення підводної обстановки для оснащення малих і сверхмалих кораблів і судів (шифр — Хорол).

Розвиток суднобудування і судноремонту не одержало на сьогодні цілісної, законодавчо закріпленої ані допомоги, ані підтримки з боку держави.

У цьому контексті українські товаровиробники не можуть гідно конкурувати з іноземними суднобудівниками, оскільки вони знаходяться в порівняно не вигідних умовах, чим їхні іноземні конкуренти. Тому забезпечення необхідного рівня конкурентоздатності вітчизняного суднобудування і судноремонту неможливе без державної підтримки [9, с. 161].

Аналіз, проведений К. С. Письменною, дозволив встановити, що галузь має потребу в поверненні пільг і гарантій (допомоги). Більше того, автор обґрунтовує необхідність стимулювання діяльності контрагентів підприємств суднобудування і судно-

ремонту, а також — суб'єктів інфраструктури суднобудівного і судноремонтного ринку. У цьому зв'язку вона обґрунтовує доцільність уведення ліцензування докового судноремонту як окремого виду господарської діяльності. З метою надання ліцензуванню стимулюючого інноваційного характеру К. С. Письменна вважає, що під час розробки ліцензійних умов повинні бути визначені такі технічні і технологічні вимоги, що спонукували би суб'єктів господарювання до інноваційного відновлення основних виробничих фондів [9, с. 162].

Отже, узагальнення аргументів вчених і аналіз фактичного положення в зазначеній галузі виробництва дає підставу стверджувати, що має місце непослідовність політики державної допомоги та підтримки однієї із пріоритетних галузей промисловості.

Виходячи з необхідності забезпечення послідовної практики допомоги та підтримки суб'єктів господарювання в Україні, затребуваним став такий тип структурних зв'язків суб'єктів надання й одержання коштів підтримки і розвитку господарювання, як пряма фінансова підтримка за рахунок коштів Державного бюджету України, коштів бюджету Автономної Республіки Крим і коштів місцевих бюджетів.

Тут слід звернути увагу на новели бюджетного законодавства нашої країни стосовно надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів регіонів країни. Роль Бюджетного кодексу України у забезпеченні завдань і функцій стимулювання інвестицій в інноваційні проекти та інноваційну діяльність проявляється в затвердженні повноважень органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування з питань розвитку місцевих бюджетів внаслідок надання субвенцій з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів [10, ст. 71]. Субвенції на виконання інвестиційних проектів надаються з одного місцевого бюджету іншому на підставі договору між надавачем субвенції та її отримувачем (ст. 107), натомість підстави для призупинення бюджетних асигнувань прописані ст. 117 Бюджетного Кодексу, а не лише договором. Це положення містить припис, згідно з яким: Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міських міст районного значення, селищних і сільських рад, головні розпорядники бюджетних коштів у межах своїх повноважень можуть призупинити бюджетні асигнування в разі нецільового використання бюджетних коштів.

За ч. 2 ст. 119 Бюджетного кодексу передбачено негативні наслідки в разі нецільового використання бюджетних коштів, отриманих у вигляді субвенції. Зокрема, зазначені кошти підлягають обов'язковому

поверненню до відповідного бюджету, а відповідні посадові особи притягаються до відповідальності.

У ст. 76 Бюджетного кодексу України йдеться про обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин (для районних, міських з районним поділом, міських, що об'єднують бюджети села, селища, міста районного значення) та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів (для бюджету Автономної Республіки Крим, бюджетів міст Києва та Севастополя, обласних бюджетів).

Закріплення в Кодексі цих оновлених положень закладає законодавчі підвалини для надання з Державного бюджету України місцевим бюджетам такого трансферту, як субвенцій на виконання інвестиційних проектів, а також застосування коефіцієнту вирівнювання (застосовується при розрахунку обсягу дотації вирівнювання та коштів, що передаються до Державного бюджету України з місцевих бюджетів, з метою зміцнення доходної бази бюджетів місцевого самоврядування).

Натомість правового механізму реалізації нововведень Бюджетного кодексу без деталізації вищезазначених положень у щорічних Законах про затвердження державного бюджету на кожний поточний рік суспільство не зможе отримати.

Необхідного рівня власних доходів у місцевих бюджетах Кодекс не гарантує, відсутнє законодавче закріплення повноважень органів місцевого самоврядування з формування власних доходів відповідних бюджетів. Без вирішення цих проблем реалізація положень Бюджетного кодексу є практично неможливою [11, с. 23].

Виходячи з того, що основні засади надання субвенцій з Державного бюджету України визначаються окремим законом, порядок та умови — Кабінетом Міністрів України, а обсяг субвенцій на наступний бюджетний період — Законом про Державний бюджет України, наукові дослідження законодавчого забезпечення стимулювання інвестицій в інновації потребують деталізації такого питання, як закріплення різноманітних форм заохочення до державної підтримки та допомоги у спеціальних нормах про мінімізацію внутрішнього ризику у фінансовій і виробничій діяльності інвесторів при запровадженні інновацій.

Наприклад, механізм використання коштів спеціального фонду Державного бюджету України на 2004 рік, що спрямовуються на фінансову підтримку інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва, було запропоновано в Порядку використання коштів спеціального фонду Державного бюджету України. Свого часу він зазнав критики внаслідок непослідовності тенденціям розуміння в юридичній літературі фінансової допомоги, яка, зазвичай, здійснюється на поворотній основі,

та державної підтримки, для якої не є характерною поворотна основа її надання [12, с. 27–31].

Цей Порядок передбачав здійснення на поворотній основі підтримки фінансування інноваційних проектів. Умовами надання допомоги було повернення бюджетних коштів у термін до 7 років, або за пільговим режимом — до 3 років, протягом якого сплачуються лише відсотки за користування ними; забезпечення виконання зобов'язання щодо повернення бюджетних коштів заставою та/або банківською гарантією, договором страхування та іншими договорами мали б забезпечувати покриття розміру кредиту (з урахуванням відсотків і витрат на його обслуговування) на 120 %. Також була передбачена оплата за користування коштами державного бюджету в розмірі облікової ставки Національного банку, що встановлюється на момент їх отримання [13].

Наведені положення Порядку майже не залишили сліду від наміру, закріпленого у Концепції науково-технологічного й інноваційного розвитку України [14] подолати фактор відсутності в Україні діючого механізму інвестування масштабних технологічних змін. Така необхідність була обумовлена у програмних положеннях. Але при такому підході до розвитку концептуальних положень програмних документів у підзаконних актах недержавні комерційні структури ще довго будуть не зацікавлені у здійсненні довгострокових проектів, які б забезпечували базові технологічні зміни. Адже так звані заходи підтримки та умови їх надання не адекватні обсягу економічного ризику інвестора в інновації.

Судячи зі змісту Порядку використання коштів спеціального фонду Державного бюджету України, здається, що Порядок передбачав не підтримку, а допомогу на поворотній основі. Тим самим він не задовольняв потреби інвесторів компенсувати подолання нерозвиненості ринку інвестицій і мінімізувати внутрішній ризик у фінансовій і виробничій діяльності.

У сучасній юриспруденції досі залишається не проясненим питання розмежування понять «державна підтримка» та «державна допомога», коли йдеться про стимулювання інвестицій в інновації. Так, Т. В. Некрасова встановила відсутність системного підходу до формування та розвитку законодавства про державну допомогу суб'єктам господарювання, але й визнала чотири основні блоки законодавства про державну допомогу, серед яких блок підтримки певних суб'єктів господарювання або їх окремих груп, що мають важливе економічне, соціальне значення [15, с. 7].

Отже дослідження сучасних науковців не додають нових знань у розмежування важливих категорій господарського права, що негативно впливає на мотивацію інвесторів щодо вкладання ресурсів в інновації внаслідок розмитості цього питання в законодавстві.

Висновки.

1. Господарсько-правова проблема забезпечення стимулювання інвестицій в інновації є актуальною для вітчизняного законодавця. Її новизну та актуальність пов'язують зі здійсненням цивілізованого підприємництва і створення належних умов для інвесторів, аби заохотити їх до впровадження інноваційних технологій, товарів, послуг і рішень у практику господарювання. Цей намір знайшов часткове відображення в характері директивних документів про стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності та відповідних положень Господарського кодексу України й інших законів. Натомість директивні документи про стимулювання інноваційної та інвестиційної діяльності та підзаконні нормативно-правові акти про виконання директив утворюють недостатньо дієвий правовий механізм стимулювання інвестицій в інноваційні програми і проекти економічного розвитку регіонів країни.

2. Аналіз господарсько-правових досліджень відносно стимулювання інновацій, правової та державної політики забезпечення інноваційної діяльності показує, що проблематика забезпечення стимулювання інвестицій в інновації і надалі вивчається без глибокого проникнення в сутність проблеми, хоча В. К. Мамотовим, О. П. Подцерковним та іншими науковцями було обґрунтовано помилковість такого підходу та доведено його негативні наслідки (зокрема, на прикладі низки невдач із формуванням інноваційної економіки нашої країни).

3. Права та зобов'язання стосовно субсидування капіталовкладень в інноваційний розвиток економіки регіонів України є новелою бюджетного законодавства нашої країни. Позитивне сприйняття положень Бюджетного кодексу України про субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів, про обґрунтування особливостей міжбюджетних взаємовідносин та надання субвенцій на виконання інвестиційних проектів потребують деталізації та узгодженості з ними положень ГК України.

4. Внаслідок нагальної потреби широкого використання суб'єктами інноваційної діяльності компенсаційних заходів подолання нерозвиненості національного ринку, аби мінімізувати внутрішній ризик у фінансовій і виробничій діяльності суб'єктів інвестування в інновації, потребує науково обґрунтованої деталізації питання розмежування понять «державна підтримка» та «державна допомога», коли йдеться про стимулювання інвестицій в інновації.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2002. — № 36. — Ст. 266.

2. Мамутов В. К. Развитие хозяйственного законодательства и хозяйственно-правовой мысли в суверенной Украине : науч. доклад / В. К. Мамутов ; НАН Украины. Ин-т экон.-прав. исслед. — Донецк, 2004. — 40 с.
3. Подцерковний О. П. Грошові зобов'язання господарського характеру: проблеми теорії та практики : моногр. / О. П. Подцерковний. — К., 2006. — 234 с.
4. Атаманова Ю. Є. Господарсько-правове забезпечення інноваційної політики держави : моногр. / Ю. Є. Атаманова. — Харків : Видавництво «ФІНН», 2008. — 424 с.
5. Висоцький Д. Є. Правове забезпечення інноваційної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Д. Є. Висоцький. — Донецьк, 2010. — 19 с.
6. Давидюк А. Н. Технологія як об'єкт господарсько-правового регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / А. Н. Давидюк. — Харків, 2010. — 19 с.
7. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18–22. — Ст. 144.
8. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.1991 р. № 1560 // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 47. — Ст. 646.
9. Пісьменна К. С. Господарсько-правове забезпечення стимулювання розвитку суднобудування та судноремонту : моногр. / К. С. Пісьменна. — Харків : Вид-во «ФІНН», 2009. — 184 с.
10. Бюджетний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 37. — Ст. 189.
11. Монаєнко А. Правове регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування / А. Монаєнко // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 10. — С. 23.
12. Шаповалова О. В. Правове забезпечення підтримки і розвитку господарювання : моногр. / О. В. Шаповалова. — Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2004. — 280 с.
13. Порядок використання коштів спеціального фонду Державного бюджету України, що спрямовуються на фінансову підтримку інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2004 р. № 1316 // Офіційний вісник України. — 2004. — № 40. — Ст. 2635.
14. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України» // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 37. — Ст. 336.
15. Некрасова Т. В. Правове регулювання надання державної допомоги суб'єктам господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / Т. В. Некрасова. — Донецьк, 2009. — 18 с.

Подано до редакції 01.12.2010 р.